

იმერეთის რეგიონის ფერმერული მეურნეობების ძირითადი მიმართულებების ანალიზი და მათი განვითარების პერსპექტივა

მედეა ლომინაშვილი-ფრუიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ალექსანდრე სულაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაკალავრი

FUNDAMENTAL ANALYSIS OF IMERETI'S AGRICULTURE AND PERSPECTIVE OF THEIR GROWTH

Medea Lominashvili-Pruidze

Associate Professor of

Akaki Tsereteli State University of Georgia

Alexander Sultsadze

Bachelor of Akaki Tsereteli State University

RESUME

As one of the most important field, greengrocery has an essential place in the growth of production potential in the region of Imereti and it stimulates family and farmer economy improvement. Imereti as an agrozone is a perspective region for producing greens and exporting potential. In the Tskaltubo municipality of Imereti there is roughly 5000 functional green-houses. Which produce vegetables, are responsible for storing and production of greens and stimulation of internal market sales. At this point in time, small amounts of greens are exported, which surely facilitates in the growth of farming. It is true that Imereti is on the third place in the agricultural production share, but the region is the leader in greens-producing with 63% share of total producing. Considering all this, it is substantial that Imereti's economic growth's one of the priorities could be considered agriculture. Withstanding the fields importance and development perspective, it is important to analyze the economic activity of this field's entrepreneurs and take their perspectives and needs in the consideration

საკვანძო სიტყვები: იმერეთის რეგიონი, სოფლის მეურნეობის მემცენარეობის დარგი, მწვანე ნარმოება, ფერმერული მეურნეობების განვითარება, რეალიზაციის სტიმულირება.

* * * *

საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგში წარმოებული პროდუქციის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით 12.65-ანი ზრდით გამოიხატა და საქსტატის მონაცემებით მთლიან მშპ-ში 8.3%-ს შეადგენა. საქართველოს

რეგიონების მიხედვით სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციით ლიდერობს კახეთი, მართალია რეგიონებს შორის იმერეთის რეგიონი მე-3 ადგილზეა, მაგრამ მწვანე ნარმოების მხრივ ლიდერობს და 2016-2019 წლების მონაცემებით საქართველოში წარმოებული ბოსტნეულის 6%-ში იმერეთის რეგიონში წარმოებულ მწვანე საშუალოდ 63% ეკუთვნოდა. აღნიშნულის გათვალისწინებით იმერეთის რეგიონის ეკონომიკური პოტენციალის ზრდის, ერთ-ერთ პრიორიტეტად სოფლის მეურნეობის აგრარული სექტორი შეიძლება ჩაითვალოს. შესაბამისად მნიშვნელოვანია დარგის განვითარების შესაძლებლობების, ამ სექტორში დასაქმებული მენარმეების ეკონომიკური აქტივობის შესწავლა, მათი საჭიროებების და პერსპექტივების შეფასება.

იმერეთის რეგიონის, მარტო წყალტუბოს მუნიციპალიტეტში 5000-მდე სასათბურე მეურნეობა ფუნქციონირებს. რომლებიც აწარმოებენ ბოსტნეულს, ახდენენ მწვანე ნარმოების პირველად წარმოებას, შენახვას, შიდა ბაზარზე გაყიდვების სტიმულირებას. ამ ეტაპზე მწვანე ნარმოების მცირე რაოდენობა გაიტანება ექსპორტზე, რაც იმერეთის რეგიონში ფერმერული მეურნეობების გაფართოება-განვითარების ხელშეწყობაა.

2015-2019 წლებში მსოფლიოს მასშტაბით მწვანე იმპორტის წლიური ღირებულების 5%-ანი მზარდი ტენდენცია გამოვლინდა. უკანასკნელ წლებში ევროკავშირის მწვანე ნარმოების ბაზარზე მზარდი მოთხოვნა დაფიქსირდა, რაც კულინარიისადმი, ნატურალური, ჯანსაღი პროდუქტებისადმი და შესაბამისად ევროპის სარესტორნო ბიზნესში მწვანე ნარმოებზე გაზრდილი მოთხოვნით აიხსნება. „სავაჭრო რუკა 2021“-ის მიხედვით, მსოფლიოს მასშტაბით ევროკავშირისთვის ტოპ 10 მიმწოდებლები 2012-2019 წლებში იყვნენ: იტალია, ესპანეთი, ნიდერლანდები, საფრანგეთი, გერმანია, ბელგია, კენია, ინდოეთი, მაროკო და ტაილანდი. საქართველოსაც აქვს გარკვეული წილი მწვანე ნარმოების მსოფლიო ექსპორტში. საქართველო ექსპორტის მოცულობის მიხედვით 34-ე, ხოლო, ექსპორტის ღირებულების მიხედვით 43-ე ადგილზეა. მართალია საქართველო არ არის ტოპ წამყვან ექსპორტიორთა შორის, მაგრამ ბოლო წლებში საქართველო მწვანე ნარმოების

და ექსპორტის მზარდი ტენდენციით ხასიათდება (გარდა 2019-2020 პანდემიური პერიოდის კლებადი მაჩვენებლისა), 2012-2020 წლებში, ყოველწლიურად ევროკავშირის ქვეყნებზე საშუალოდ ქართული მწვანელების ექსპორტის 6% მოდიოდა, რაც დაახლოებით 8 ტონას შეადგენს¹.

ამ სექტორის განვითარებისთვის გასაღების ბაზრის დივერსიფიკაცია მნიშვნელოვანია. რამაც დღის წესრიგში დააყენა თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის და წარმოებული პროდუქციის ევროკავშირის ხარისხობრივ სტანდარტებთან დაახლოების აუცილებლობა.

ევროკავშირთან მწვანელების ექსპორტის სტიმულირება, როგორც ალტერნატიულ ბაზარზე რუსეთის შემდეგ, არსებითად მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, განსაკუთრებით კი იმერეთის რეგიონისთვის. 2016 წელს საქართველოდან მწვანელების კლებადი ექსპორტის დაფიქსირების შემდეგ, ქართველი მწარმოებლები ცდილობდნენ საშუალო საექსპორტო მაჩვენებლის შენარჩუნებას და შეიძლება მზარდი ტენდენცია. COVID-19 პანდემიის დროს ადგილი ქონდა მწვანელების ბრუნვის შეფერხებას, სადისტრიბუციო არხების გაჩერების გამო, რაც დროებითი მოვლენა იყო. 2020 წელს საქართველოდან მწვანელების ექსპორტი 11.33%-ით შემცირება წინა 2019 წელთან შედარებით. პანდემიის წლებში ექსპორტის მსგავსად საქართველოში, მათ შორის იმერეთის რეგიონშიც, მწვანელების წარმოება შემცირდა. მთლიანად საქართველოში წარმოებული მწვანელების კლებამ მოცულობის მიხედვით შეადგინა 21.37%, იმერეთის რეგიონის მიხედვით 11.32%. უარყოფითი მაჩვენებელი პანდემიური მდგომარეობით იყო განპირობებული და უკვე 2021 წელს 2020 წელთან მიმართებით ადგილი ქონდა ქვეყნის მასშტაბით წარმოების გაზრდას. კერძოდ, იმერეთის რეგიონში მწვანელების წარმოება 42,55% გაიზარდა, და 15.69%-ით გადაუსწრო ამავე წლებში მთლიანად საქართველოს მასშტაბით მწვანელების წარმოების გაზრდილ მაჩვენებელს. მონაცემები ცხადყოფს, რომ იმერეთის რეგიონს გააჩნია მწვანელების წარმოების და მასზე არსებული მოთხოვნის უზრუნველყოფის პოტენციალი. სანარმოო პოტენციალის გაზრდის სტიმულირებისთვის საჭიროა რეგიონის ფერმერების მხარდაჭერა და ხელშეწყობა, რომელთა წინაშეც არის მრავალი გამოწვევა და სირთულე.

მართალია, წყალტუბოს მუნიციპალიტეტში სასათბურე მეურნეობების განვითარებას ხელს უწყობს მისი ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, ზღვის ნოტიო სუბტროპიკული ჰავა, მოკლე ზამთარი და ცხელი ზაფხული, მხოლოდ ხელსაყრელი

ბუნებრივი პირობები არ არის საკმარისი დარგის განვითარებისთვის. მწარმოებლები აწყდებიან წარმოებული მწვანელების სერთიფიცირების, საერთაშორისო სტანდარტებით პროდუქციის წარმოებისთვის საჭირო ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ სიახლეებთან, პროდუქციის შენახვასთან დაკავშირებულ სირთულეებს. არსებული პრობლემები მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივი ფერმერების მიერ წარმოებული მწვანელების ექსპორტს.

დარგის მნიშვნელობიდან გამომდინარე არის ინვესტირების გარკვეული დაინტერესება. 2019 წელს “იმერეთის აგროზონის” სასათბურე მეურნეობების ფარგლებში ჰოლანდიური და ქართულ-გერმანული საკონსულტაციო კომპანიების გაერთიანების საფუძველზე, ქართულ-ჰოლანდიური კონსორციუმის ფარგლებში საერთო ჯამში მოზიდულ იქნა 150 მლნ. ევროს ოდენობის ინვესტიცია.² “იმერეთის აგროზონის” სასათბურე კლასტერი ორიენტირებულია წამყვანი ევროპული ქვეყნების გამოცდილებაზე და მიზნად ისახავს შეიქმნას მრავალფუნქციური სივრცე სათბურებიდან დაწყებული, სამაცივრე და გადამამუშავებელი მეურნეობით დამთავრებული. რაც ხელს შეუწყობს რეგიონის აგროპოტენციალის მაქსიმალურ ამოქმედებას, ქართული მწვანელების ხარისხის და მოსავლიანობის გაუმჯობესებას. პროექტის განხორციელებისთვის გამოყოფილია 220 ჰა მიწის ნაკვეთი წყალტუბოსა და ბაღდათში.

“იმერეთის აგროზონა“-ის საქმიანობის ფარგლებში მწარმოებელთა მხარდაჭერა და მათთვის კონსულტაციების გაწევა მოიზარება, მაგრამ ის ახლა ჩამოყალიბების ფაზაშია და ამ ეტაპზე ვერ გაუწევს მხარდაჭერას დღეისათვის იმერეთის რეგიონში მწვანელების დარგში დასაქმებულ ფერმერებს. რადგან უმეტესი ფერმერების მიერ წარმოებული მწვანელები ვერ აკმაყოფილებს ევროკავშირის საექსპორტო მოთხოვნებს, არ აქვთ საექსპორტო პროდუქციისთვის საჭირო სერთიფიკატი და საჭიროებენ პერმანენტურ დახმარებას. 2006 წლიდან ადგილობრივ ფერმერებს მნიშვნელოვან დახმარებას უწევს იმერეთში მწვანელების მწარმოებელი კომპანია „ჭერბია“. კომპანია თანამშრომლობს ამ დარგში დასაქმებულ მწარმოებელთან, ეხმარება მათ პროდუქციის სტიმულირებაში.

„ჭერბია“ 2006 წელს დაარსდა, ის პირველი კომპანია იყო საქართველოში, რომელმაც მიიღო გლობალური GAP სერთიფიკატი მწვანელების წარმოებისთვის. კომპანიამ გახსნა საკონსოლიდაციო ცენტრი სოფელ ტყაჩიში (იმერეთში), 2008 წელს 3 ჰექტარზე გამართა სასათბურე მეურნეობა წყალტუბოში, 2009 წელს ჰერბია ასევე გახდა პირ-

1 გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაცია UNDO, გლობალური ხარისხისა და სტანდარტების პროგრამის GQSP პროგრამის კოორდინირების ფარგლებში ფარგლებში ჩატარებული კვლევა, „საქართველოს ხილისა და შესაბამისობის შეფასების გაძლიერება ღირებულებათა ჯაჭვის კვლევაში“ 2021წ. გვ. 105-106. წყაროს გაცნობის თარიღი: 09.09.2022წ.

2 <https://cutt.ly/FMk0M4N>. 20.09.22წ.

ველი Global Gap³ ის სერთიფიკატის მქონე კომპანია საქართველოში. 2013 წელს, გახდა პირველი კომპანია საქართველოში რომელმაც დანერგა დაფასოებული მწვანელობის გაყიდვის პრაქტიკა ლოკალურ მარკეტებში. შპს „ჭერბია“ სახელმწიფოს ფინანსური მხარდაჭერით, ერთიანი აგროპროექტის ფარგლებში შექმნა თანამედროვე სტანდარტებით აღჭურვილი სასათბურე მეურნეობა. პროექტის ღირებულებამ 3,000,000 ლარი შეადგინა, საიდანაც 592,000 ლარი არის გრანტი, ხოლო 1,050,000 ლარი შეღავათიანი აგროკრედიტი. „ჭერბიას“ აქვს საკუთარი სამაცივრო სატვირთო მანქანები და სადისტრიბუციო მომსახურება, მწვანელობა და ბოსტნეული მოჰყავს სასუქის გამოყენების გარეშე. კომპანია ახორციელებს წარმოებული პროდუქციის დაფასოებას და შემდეგ დისტრიბუციას საქართველოს სხვადასხვა სავაჭრო ქსელში. კომპანიაში დასაქმებულია დაახლოებით 150 ადამიანი.⁴

ამჟამად კომპანიის სათბური წყალტუბოს რაიონში 10 ჰექტარზეა განთავსებული, აქედან 5 ჰექტარი ისრაელის და ჰოლანდიური ტექნოლოგიების გამოყენებით აღჭურვილია სათბურებით დახურული გრუნტისთვის და მოყავთ მწვანელობა და ბოსტნეული. დანარჩენი 5 ჰექტარი გამოიყენება ღია გრუნტის სახით. მოზრდილ კულტურებს შორისაა: იისფერი რეჰანი, cilantro (ქინძი), ოხრახუმი, ნიახური, კამა, სალათის ფოთოლი, პომიდორი, ტკბილი წინაკა, ცხარე წითელი წინაკა და ა.შ.

მიუხედავად იმისა, რომ ჭერბია მწვანელობით ერთად სხვა ბოსტნეულსაც აწარმოებს, მისი საქმიანობა ორიენტირებულია მწვანელობის წარმოება-რეალიზაციის პროცესზე, რადგან აქვს მწვანელობის სრულად ინტეგრირებული ღირებულებათა ჯაჭვი: საკუთარი წარმოება, შეგროვება, დახარისხების, შეფუთვის და ტრანსპორტირების სერვისი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ჭერბია ამარაგებს ადგილობრივი სუპერმარკეტების 95%.

კომპანია „ჭერბია“-ს მიზანი იყო საექსპორტო ბაზარზე ორიენტაცია, მას არ აღმოაჩნდა საკმარისი რესურსი, რათა ევროპის ბაზარზე მარტოს მოეკიდებინა ფეხი. ასევე, ბოლო წლებში ადგილობრივ ბაზარზე პროდუქციაზე მოთხოვნის მკვეთრად გაზრდის გამო „ჭერბია“-ს უჭირდა შეკვეთების დროული უზრუნველყოფა. ეს გარემოებები გახდა კომპანიის და ფერმერების თანამშრომლობის განმსაზღვრელი, ადგილობრივი ფერმერებიდან მწვანელობის შესყიდვის თვალსაზრისით. წარმოებული მწვანელობის ნაწილში, მართალია საექსპორტო ბაზრის მხოლოდ 5% მოდის ჭერბიას წილზე, მაგრამ იმერეთის რეგიონის მე-

მწვანელობის სტიმულირებაში ეს მაჩვენებელი მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესების და მენარმეების მოტივაციისთვის.

რადგან, „ჭერბია“ ქართული მწვანელობის მიმწოდებელია ევროპის ბაზარზე და საექსპორტო მწვანელობის დიდ ნაწილს ადგილობრივი ფერმერებისგან ყიდულობს შესაბამისად იზრდება ფერმერების დაინტერესება აწარმოონ ევროპული ხარისხის და სტანდარტის შესაბამისი პროდუქცია. „იმერეთის აგროზონის“ მსგავსად, როგორც „საქართველოს მწვანე მწარმოებელთა ასოციაცია“-ის წევრი კომპანია „ჭერბია“ ფერმერებს რეგულარულად უტარებთ ტრენინგებს, „ჭერბია“ არის ასოციაციის 13 დამფუძნებელთა შორის. ასოციაციის წევრობა მნიშვნელოვანია ჭერბიასთვის, რომ იყოს მუდმივად განვითარებადი. თავის მხრივ საკუთარი გამოცდილების გაზიარებით ის ეხმარება კომპანიასთან პარტნიორულ ურთიერთობებში მყოფ ადგილობრივ ფერმერებს განვითარებაში და პროდუქციის რეალიზაციის სტიმულირებაში.

2018-2020 წლებში კომპანიის პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები ყოველწლიურად იზრდებოდა, პანდემიის წლებშიც, როდესაც საქართველოში დაფიქსირდა მწვანელობის კლებადი წარმოება, ჭერბია აგრძელებდა გაყიდვების სტიმულირებას და მზარდ წარმოებას. ჭერბიას სასათბურე მეურნეობაში სამუშაო პროცესი გაორმაგებულად მიმდინარეობდა, რაც მნიშვნელოვანი იყო რეგიონისთვის პანდემიის პირობებში (იხ. ცხრილი 1).

კერძოდ, ცხრილი N1-ის მიხედვით 2018 წელს კომპანიის ამონაგები შეადგენდა 2 370 075 ლარს, მაგრამ 2019 წელს ის თითქმის გაორმაგდა და შეადგინა 4 692 280 ლარი. ზრდას ასევე ადგილი ჰქონდა 2020 წელსაც და 22.5% შეადგინა 2019 წელთან შედარებით. მწარმოებლურობის ზრდის პარალელურად, მართალია უმნიშვნელოდ, მაგრამ დაფიქსირდა 4,53%-ით პროდუქციის თვითღირებულების გაზრდა, რაც შეიძლება კომპანიისთვის დამაზიანებლად არ ჩავთვალოთ, ამაზე წლების მანძილზე წმინდა მოგების მზარდი მაჩვენებლები მეტყველებს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 2019 წელს პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები გაორმაგდა წინა წელთან შედარებით, საინტერესოა ამ წლების უფრო დეტალური ანალიზი, კომპანიის გაყიდვების და მოგების დინამიკური სურათის შესაქმნელად. კერძოდ,

3 Global Gap (Good agricultural practices) - სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სანიმუშო სტანდარტია. სტანდარტი მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო და აკვაპროდუქტის წარმოების სრულ ციკლს - ადგილის შერჩევიდან და ნიადაგის დამუშავებიდან დაწყებული, პროდუქტის დამზადებით, დაფასოებით და შეფუთვით დამთავრებული. https://www.herbia.ge/?lang_id=ge; ჭერბია(ვებგვერდი); 12.12.2021

4 <https://cutt.ly/bMk08EB>; იმერეთის მწვანელობის საექსპორტო კომპანიის ბიზნეს გეგმა; 19.12.2021

„ჭერბიას“ მიერ საქმიანობის ფინანსური მაჩვენებლები 2018-2020 წლებში.
ცხრილი N1

წლები	2018 წელი	2019 წელი	2020 წელი
ამონაგები, ლარი	2 370 075	4 692 280	5 748 178
თვითღირებულება, ლარი	1 506 147	2 506 644	2 620 086
საერთო მოგება, ლარი	863 928	2 185 636	3 128 092
სხვა შემოსავლები, ლარი	301 334	401 228	180 238
სხვა ხარჯები - (დასაქმებულთა ანაზღაურება /ცვეთა და ამორტიზაცია / იჯარის ხარჯი და სხვა), ლარი	451 673	1 106 947	1 585 220
საოპერაციო მოგება, ლარი	713 589	1 479 918	1 542 872
ფინანსური ხარჯი, ლარი	11 829	48 095	52 371
მოგება დაბეგვრამდე, ლარი	701 760	1 431 823	1 490 501
მოგების გადასახადი, ლარი	45 310	105 882	71 131
წმინდა მოგება, ლარი	656 450	1 325 941	1 419 370

წყარო: მენარმის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია.

N1 და N2 დიაგრამის მიხედვით 2019 წელს ჭერბიას ამონაგებში ლიდერობს მწვანელი და შეადგენს 35%-ს, რაც წინა 2018 წელთან შედარებით 7%-იანი ზრდაა.

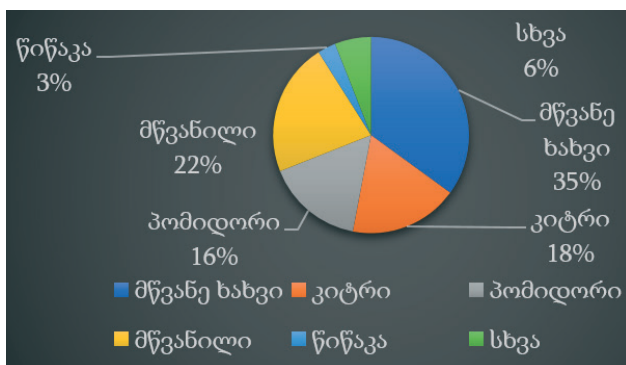
მწვანელის რეალიზაციიდან მიღებულმა ამონაგებმა 2019 წელს შეადგინა 1 642 298 ლარი. 2019 წელს მწვანელზე მოთხოვნის გაზრდა დიდწილად გამოწვეული იყო ადგილობრივ ბაზარზე, ასევე საექსპორტო ქვეყანაში (ბულგარეთში) მწვანელზე გაზრდილი მოთხოვნით. რაც შეეხება მწვანე ხახვს, მისმა რეალიზაციამ წინა წელთან შედარებით მოიმატა 555 894 ლარით (78%-ით). მიუხედავად იმისა რომ მწვანე ხახვის ხვედრითი წილი შემცირდა წინა წელთან შედარებით გაყიდვების ზრდა და შესაბამისად ამონაგების გაორმაგება მეტწილად, მწვანელის გარდა, მწვანე ხახვის რეალიზაციის ზრდასთანაც არის დაკავშირებული. და ეს ზრდა უკავშირდება როგორც ადგილობრივ ბაზარს, ასევე საექსპორტო

რტო ბაზარსაც. მაგრამ საყურადღებოა ისიც, რომ ამ ეტაპზე ადგილობრივ ფერმერებთან პარტნიორობის მიუხედავად მაინც ვერ ხერხდება როგორც ადგილობრივ და საექსპორტო ბაზრებზე პროდუქციაზე მოთხოვნის სრულად დაკმაყოფილება.

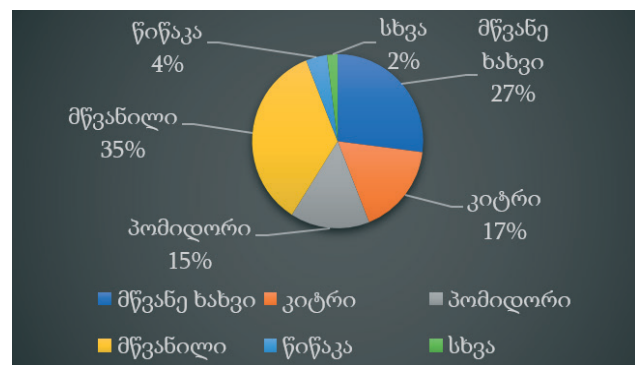
„ჭერბია“-ს შესაძლებლობის გათვალისწინებით შეიძლება თამამად ეწოდოს სტრატეგიულად განვითარებადი და მზარდი პოტენციალის მქონე კომპანია. იმერეთის რეგიონში ოპერირებად ფერმერებთან პარტნიორული ქსელის გაფართოება ზრდის შიდა და გარე ბაზარზე მწვანელზე მზარდი მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესაძლებლობას.

აქვე თუ გავითვალისწინებთ ჭერბიას პროდუქციაზე არსებულ მზარდ მოთხოვნას შიდა და გარე ბაზარზე, რომლის დაკმაყოფილებასაც კომპანია მხოლოდ პარტნიორული რესურსებით შეძლებს, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება მისი როლი რეგიონში სოფლის მეურნეობის მემ-

პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული
ამონაგები 2018 წელს
დიაგრამა N1

პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული
ამონაგები 2019 წელს
დიაგრამა N2

ნვანილობის დარგის განვითარებაში. იმერეთში წარმოებული პროდუქციის ადგილობრივ სუპერმარკეტებში პოპულარიზაციის გზით ჰერბია ეხმარება რეგიონის მეწარმეებს, მას შეუძლია მნიშვნელოვნად გაზარდოს რეგიონში მწვანე ნილის წარმოებული ფერმერების საქმიანობის მასშტაბები და მათი პროდუქციის ხარისხის სტანდარტის დაკმაყოფილების პირობებში, მოახდინოს ექსპორტის მასშტაბების გაზრდაც. მიუხედავად იმისა, რომ კომპანიას ადგილობრივი ბაზრის დიდი ნაწილი უჭირავს, მისი პროდუქცია ყველგან არ არის ხელმისაწვდომი. პროდუქციის შეძენა შე-

საძლებელია მხოლოდ დიდ სუპერმარკეტებში.

იმერეთის რეგიონს, როგორც აგროზონას, მწვანე ნილის წარმოების და მზარდი საექსპორტო პოტენციალის მქონე რეგიონად ჩამოყალიბების რეალური პოტენციალი აქვს. სადაც მნიშვნელოვანია კომპანია “ჰერბია“-ს და “იმერეთის აგროზონის” როლი, რომლებიც ხელს უწყობენ რეგიონის სანარმოო სიმძლავრეების კიდევ უფრო გაზრდას, ფერმერული მეურნეობების სწორად განვითარებას, ასევე, წარმოებაში უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვა მომავალში დანახარჯების მინიმიზაციის შესაძლებლობასაც მისცემს ფერმერებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაცია UNDO, გლობალური ხარისხისა და სტანდარტების პროგრამის GQSP პროგრამის კოორდინირების ფარგლებში ფარგლებში ჩატარებული კვლევა, „საქართველოს ხილისა და შესაბამისობის შეფასების გაძლიერება ღირებულებათა ჯაჭვის კვლევაში“ 2021წ. გვ. 105-106. წყაროს გაცნობის თარიღი: 09.09.2022წ.
https://hub.unido.org/sites/default/files/publications/GE_GEORGIA_GQSP_Final.pdf
2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური „ საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2021 წლიური ანგარიში“, გვ. 73. წყაროს გაცნობის თარიღი: 09.09.2022წ;
https://www.geostat.ge/media/46404/soflis_meurneoba_2021.pdf
3. http://www.economy.ge/uploads/gidg/mcvanilis_eksporti.pdf?fbclid=IwAR2JJGcyjve_FsWSVknMuB3R4bwHrLONbI6HoV00_cvWjMgtpHL7DX8SKE; იმერეთის მწვანე ნილის საექსპორტო კომპანიის ბიზნეს გეგმა; 19.12.2021წ;
4. Global Gap (Good agricultural practices) - სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სანიმუშო სტანდარტია. სტანდარტი მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო და აკვაპროდუქტის წარმოების სრულ ციკლს - ადგილის შერჩევიდან და ნიადაგის დამუშავებიდან დაწყებული, პროდუქტის დამზადებით, დაფასობით და შეფუთვით დამთავრებული. https://www.herbia.ge/?lang_id=ge; ჰერბია(ვებგვერდი); 12.12.2021;
5. Shota Lominashvili, Naira Virsaladze, Irine Tchanturidze, “Supplying of Products (Herbs) on the EU Market, Imereti Agrozone, Export Opportunities”. European Journal of Sustainable Development. Arches/Vol 8No 3. 2019. 146p.
6. <https://www.herbia.ge/>; 12.12.2021;
7. <https://bm.ge/ka/article/imeretis-agrozonis-proeqtis-farglebshi-150-mln-evros-investiciis-ganxorcielebas-prognozireben/62710/>